

HET WOORD VAN DE WEEK

Orgaan van DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

20e jaargang nr. 47

19 nov. 1967

administratie
postbus 114, Utrecht
tel. 030-24641
postgiro 58

abonnementsprijs voor Nederland, andere
E.E.G.-landen, Suriname, Curaçao en de
Antillen f 7,50 per jaar
Overige landen f 10,— per jaar
losse nummers f 0,50
verschijnt wekelijks

Is Parijs een mis waard?

Toen Hendrik de Vierde, Koning van Navarre, die later de eerste koning van Frankrijk werd om staatkundige redenen overging tot het Rooms Katholieke geloof en deze daad, naar men zegt, onder meer bekrachtigde met de woorden: „Parijs is wel een mis waard”, kon hij zich moeilijk voorstellen, denk ik, dat deze zinsnede door meer mensen onthouden zou worden dan de inhoud en het jaartal van het Edict van Nantes, waar Hendrik ook de hand heeft in gehad. Evenmin kan hij bevroeden, dat het zinnetje geheel uit zijn historisch verband gerukt zou worden en gebruikt door mensen, die een excuus menen nodig te hebben om de stad Parijs te bezoeken. Men zou kunnen zeggen, dat Hendrik van Navarre een van de eersten was om te erkennen dat men om Parijs te veroveren er wel iets voor over moet hebben.

Minder bekend is de naam van de prinses, die — mogelijk in navolging van Hendrik — tot de uitroep kwam: „Paris vaut bien mes émeraudes”, vrij vertaald met: Parijs is mij mijn juwelen wel waard. Dat was Mathilde Bonaparte, een nicht van Napoleon, getrouwd met wat destijds de rijkste man van Europa was, een Russische prins, die de mijnen in de Oeral bezat. Maar Mathilde kon haar draai niet vinden in Sint Petersburg was niet gelukkig met Prins Demidov en had maar één wens: in Parijs te wonen. Ook in die dagen moet het niet eenvoudig geweest zijn om Rusland te verlaten en hoewel zij op goede voet stond met de Czaar, die een neef van haar man was, heeft zij toch via omkoperijen haar vlucht moeten bewerkstelligen. En daartoe had zij dan haar juwelen nodig. In Parijs wist zij al snel een aantal van de meest interessante figuren uit haar tijd om zich heen te verzamelen en haar „salon” kreeg vooral bekendheid door de grote literaire diners die zij er gaf, waar mensen als Hugo, Dumas, Merimee en later ook Proust geregeld te gast kwamen. Mathilde had voor Parijs haar juwelen over en is daarvoor ruimschoots door Parijs beloond geworden. Nu zijn er sinds Hendrik en Mathilde miljoenen mensen, die wel wat in Parijs zien en er geld voor over hebben om daar te verblijven. Dikwijls moeten ze er met allerlei zaken genoeg nemen, zoals slechte

hotelaccommodatie, voor bedragen waar men wel iets meer voor mag verwachten dan een bed, harde lakens, gore handdoekjes en een vaak niet al te reine w.c., en de bepaald niet grote mate van hulpvaardigheid en bereidwilligheid, die de Parijzenaar aan de dag legt om de vreemdeling op zijn gemak te stellen.

Er is, geloof ik, geen stad ter wereld, waarover zoveel liedjes zijn gemaakt, waaraan zoveel boeken zijn gewijd, geen stad waarin zoveel schilders wonen en hebben gewoond; kunstenaars die in Parijs een bron van inspiratie vonden die elders voor hen niet bestond. Geen stad ook ter wereld die zo'n grote stroom van toeristen te verwerken krijgt, onverschillig welk seizoen het is. Niet voor niets vergelijkt men Parijs graag met een mooie, bewonderenswaardige vrouw, omdat het, evenals in een dergelijk geval, zo moeilijk aan te geven valt, waar die enorme aantrekkingskracht nu precies in schuilt. Misschien zit het geheim in de grote veelzijdigheid van de stad. Parijs immers heeft zoveel te bieden, dat boeren, burgers en buitenlui er iets van hun gading kunnen vinden. Een voorbeeld kan dat wellicht het best illustreren: toen ik onlangs een van mijn veelvuldige bezoeken aan Parijs bracht en de nog jonge monteur van onze garage aan mijn man vroeg, waarom hij mij daar in een paar dagen niet had gezien, deze bij het antwoord: „ze is naar Parijs”, eerlijk-verbaasd uitriep: zij, alléén?, maar ze is toch geen man!

Kennelijk wordt Parijs voor deze knaap begrensd door de straten rond Place Pigalle, omdat daar de etablissementen staan, waar de blote, frivole vrouwtjes van Parijs te bezichtigen zijn.

Hij behoort tot die groep genotzoekers, die bij het horen van de naam Parijs op schalkse toon „a-ha” zeggen.

Ook zijn er lieden die, als ze horen: ik ga een paar dagen naar Parijs, onmiddellijk met een adresje aankomen, waar je eten kan, mens, in geen jaren heb ik zo fijn gegeten, één van de laatste plaatsen, natuurlijk, waar de patron je nog aan tafel bedient en je zijn vrouw, de patronne, in de keuken achter het kolenfornuis kan zien staan! Of omgekeerd.

Er zijn er die zeggen: o juist, je bent er dus de 14de, dan kun je nog net de expositie in galerie zus en zo gaan zien en het stuk in théâtre daar en daar. Zeer de moeite waard. Of anderen, die opmerken: ga je in de herfst. Heerlijk om dan over het kerkhof van Père Lachaise te lopen en vertel me hoe de bomen aan de Seine waren en of dat oude vrouwtje er nog staat vlak bij de Arc de Triomphe met haar gepofte kastanjes.

En er zijn degenen die beweren: Parijs?, wat zoék je daar? Geen harder en onsympathieker stad dan Parijs.

Betreft het in zo'n geval mensen die me dierbaar zijn, dan voel ik zo'n opmerking als een steek.

Want Parijs is mij een mis waard... Bij wijze van spreken dan!

Om nog even terug te komen op die vergelijking, die afgezaagde vergelijking van Parijs met een mooie, bewonderenswaardige vrouw. Iemand dus die men pas in de loop van tijd beter leert kennen, zonder ooit het gevoel te krijgen haar helemaal te doorgronden en te begripen, zo iemand die zich niet zonder slag of stoot veroveren laat, die de kunst verstaat begerenswaardig te blijven en de grote gave bezit ouder te worden met gratie zonder het geheim van de jeugd geheel en al te verliezen. Die het gevoel geeft steeds anders te zijn en toch zichzelf te blijven. Zo voel ik Parijs, zo onderga ik Parijs. Er is altijd wel iets waar je je aan stoot of ergert, er is altijd oneindig veel meer, dat er je blij maakt. Het is niet te hopen dat André Malraux de geschiedenis alleen maar in gaat als de man die het in zijn hoofd haalde om niet slechts de grote beroemde gebouwen, maar ook de woonhuizen van Parijs te laten schoonmaken. Hij is een te groot schrijver om alleen maar daarom te worden herdacht. Maar een brillant idee is en blijft het en het heeft het aanzien van de stad heel veel goeds gedaan. Als een enorme barokke bonbondoos staat er nu de Opéra, compleet met glanzend vergulde kroonkoepel en daklijsten, een monument dat mooi van lelijkheid is. De kunstig bewerkte balkonnetjes langs de huizen steken thans prachtig af tegen de zandstenen muren en de Parijzenaar, nooit zo optimistisch van aard anders en wetend, hoeveel francs die schoonmakerij uit zijn eigen beurs heeft gekost, zegt als je vraagt: hoe lang zou het nu zo schoon blijven, met al dat drukke verkeer?, och kijk, men rekent binnen vijf à tien jaar op electrische auto's, dan zijn we natuurlijk het vuil van de uitlaatgassen kwijt.

Zelfs degenen wie Parijs onverschillig laat, zullen moeten toegeven dat de stad er fraaier door geworden is, nog fraaier. Want dat het een mooie stad is, ontkent bijna niemand; er zijn er slechts die zeggen: als ik een keer, goed, meer keren misschien, al die veelbesproken gebouwen heb gezien, dan hoef ik niet meer, dan weet ik het wel.

Als goed humanist moet je zo iemand dan in zijn waarde laten en denken: het is zijn goed recht, een ieder heeft het recht over een bepaalde zaak zo zijn eigen gedachten en meningen te hebben.

Want wat weten we eigenlijk van de beweegredenen van de honderdduizenden toeristen die jaar in jaar uit op gezette tijden over 's lands grenzen trekken den vreemde in? Ze verlaten een meestal vrij comfortabele woonstee om die te ruilen tegen de vele gewisse ongemakken van het op reis zijn. Ze nemen dikwijls genoegen met een primitief bestaan in piepkleine woon-

ruimtes als tenten en caravans of slechte goedkope hotels. Maken kennis met ander eten, waar ze buikpijn van krijgen, drinken water waarvan ze weten dat het minder zuiver dan het vaderlandse is. Ze worden wagenziek, luchtziek en zeeziek, maar ze gaan, dapper en energiek het onzekere tegemoet.

Nu wil ik heus wel begrijpen dat we de verhoogde graad van welvaart in de eerste plaats aansprakelijk moeten stellen voor zo'n enorme stroom van tijdelijke emigranten. Maar daarnaast is er nog veel meer, was ons land betreft: Ons wisselvallig klimaat in de zomermaanden, zult u zeggen, dat is één van de redenen: de mensen gaan daarheen waar de zon gegarandeerd schijnt. Maar, werp ik dan tegen, wáár trekken ze dan naar toe? Naar de zonnige kusten van Spanje en Italië, waar men vanwege het ruimtegebrek op de rotsige kustwanden net zulke lelijke flatgebouwen heeft moeten neerzetten, als waaruit de meeste van deze mensen zojuist vertrokken zijn en waar ze net zo hutje bij mutje opeengepakt leven als in de woonwijken van onze grote steden, met even weinig privacy maar toegegeven: ze hebben er zon en de zee is groot.

Het avontuur, dan misschien? Ja, daarin is volgens mij het geheel gelegen, er is nog zo weinig avontuur overgebleven in onze welvaartsstaten, zo bar weinig avontuur en zo bar weinig natuur. Daarom trekken we er op uit, geven we juist helemaal niets om wat primitieve toestanden op woon- slaap- en eetgebied; we padvinderen, we kamperen, alles is anders, er is minder sleur, minder gebonden regelmaat, je trekt de kleren aan (of uit, zo men wil) waar men zin in heeft, men is vrij en je hebt grote kans dat er van allerlei onverwachts gebeuren kan. En dat het niet slechts om „de zon” gaat, bewijzen zij die hun van nature juist zo zonrijke landen verlaten, om hier met regenjassen aan voor het Vredespaleis te staan, terwijl de Hagenaar op het zonovergoten Sint Pietersplein rondloopt.

De zucht naar avontuur, de vlucht uit een leven vol zekerheid en regelmaat. En het is nu precies de grote charme van Parijs, dat zij op alle mogelijke manieren aan deze belustheid op het avontuur tegemoet weet te treden. Daar zijn heel voor de hand liggende bij: het verleidelijke nachtleven, zo gevarieerd dat fijn- en grofbesnaard er terecht kan, het eten dat zo anders is en anders smaakt dan wat thuis meestal ter tafel komt, het dagelijkse wijntje dat velen in het vaderland nog niet regelmatig nuttigen, de vreemde taal, de drukke straten, de verrassend mooie gebouwen. Er zijn minder voor de hand liggende, waar meer de fijnproever van het avontuur zich aan verlustigen kan. Het openwaaieren van de nevelige lucht, als je op een

Wij ontvingen de 2e ongewijzigde druk van

JEZUS VAN NAZARET

(verscheidene opstellen)

Bestellingen bij voorkeur door overschrijving van f 2,95 op postrekening nummer 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond te Utrecht. Met als vermelding „Jezus van Nazaret”.

Kalender 1968

De kalender 1968 van het
Humanistisch Verbond
is verschenen.
Deze is wederom in
2-kleurendruk uitgevoerd.

De prijs is

f 3,25

Uw bestelling zien wij gaarne tegemoet door
storting of overschrijving van f 3,25 op post-
rekening 304960 t.n.v. het Humanistisch Ver-
bond, Utrecht.

In de omschrijving: Kalender 1968.

Seinebrug staat, waardoor de suikertaart van
de Sacré Coeur daar opeens hoog tegen de
blauwe hemel afsteekt.

De bomen langs de Seine, zo verschillend in
elk seizoen, het lopen op de markten waar het
meestal niet moeilijk is met de mensen in ge-
sprek te komen, de zeldzame keer dat een Pa-
rijzenaar je — na hem lang reeds gekend te
hebben — bij zich thuis te eten vraagt en niet
in een restaurant, het vinden van een zeldzaam
boekje bij de boekenstalletjes, het ontdekken
van een eethuisje met sfeer, het slenteren en
flaneren...

Nee Parijs geeft zich niet gemakkelijk, maar
Parijs is een mis waard!

En waarom nu deze lofzang op Parijs, alweer
zo'n lofzang? Dat is moeilijk uit te leggen, zo
het al noodzakelijk zou zijn.

Praatjes als deze zijn meestal de neerslag van
zeer persoonlijke meningen, gedachten en in-
zichten. Wat je treft in onze menselijke verhou-
dingen, in onze samenleving, in deze wereld,
daar ga je over denken, schrijven, praten.

Maar misschien kwam ik er op, omdat het met
Parijs gaat als met evenzovele mensen, die de
moeite van het goed leren kennen en waarde-
ren waard zijn. Men dringt pas tot de kern door,
als men er moeite voor doet en niet afgaat op
de buitenkant, alleen op een bepaalde handeling
of een willekeurige gezegde.

Dus toch weer „om de mens?” Waar jullie hu-
manistische zondagspreekjes zo vaak omdraai-
en? Misschien, want Parijs is een menselijke
stad, zo goed als Amsterdam dat is. En men be-
hoeft waarlijk niet een Jan Brusse of een Kron-
kel te zijn om het wezen van zulke steden te
begrijpen en lief te hebben. Parijs is en blijft —
zo niet een mis — dan toch de moeite waard.

D. Roethof-Ensing

Nu ook een Humanistisch Verbond in Ierland

Dat het georganiseerd humanisme nog niet
overal een vanzelfsprekende zaak is, bleek on-
langs weer in Dublin. De op initiatief van de
International Humanist and Ethical Union be-
legde avond, om te komen tot oprichting van
de Dublin Humanist Association dreigde op het
laatste moment afgelast te moeten worden, daar
de gereserveerde zaal geweigerd werd, toen de
pers vermeldde, dat er een „vereniging voor
humanisten” zou worden opgericht.

Men was echter in staat een andere ruimte te
vinden, waar maar ternauwernood alle belang-
stellenden een plaatsje konden vinden.

De publiciteit over het weigeren van de zaal
heeft waarschijnlijk het bezoeken van deze
avond nog gestimuleerd. Het aantal bezoekers
bestond uit 100 personen. Mede daardoor werd
de avond een groot succes voor de IHEU, waar
tot oprichting van de Dublin Humanist Associa-
tion werd besloten.

het lied van de storm

Door 't woud der pijnen kreunt en zucht de
wind

En machtig wuiven de gepluimde toppen
En strooien rond de zware schilferknoppen
Die stuiven over 't knerpend naaldengrint.

En uit het hemelgroen dier ruige koppen
Die schudden ja en neen, van woede ontzind,
Daalt daar een lied op 't levend mensenkind
Dat van een groots ontzag de borst voelt
kloppen:

„De duizend, die zichzelf nooit wezen konden,
Bezitten saam een waarheid die hen bindt;
Hun is 't geloof uit duizend monden.

Maar wie wat menselijk waar is zelf ontgint
Voelt zich aan zich door zich alleen verbonden
En weet, dat hij voor zich slechts waarheid
vindt”.

Jacques Perk, 1859—1881

Humanistische Correspondentiekering voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistisch
Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwe-
lijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht. Gaarne 40 ct aan postzegels insluiten.

(adv.)

Als we het proces van de biologische evolutie in zijn geheel beschouwen, zien we dat het de neiging heeft typen voort te brengen, die op meer efficiënte wijze meer materiële hulpbronnen van deze wereld kunnen aanwenden. Om dat te bereiken worden de processen der fysiologische stofwisseling verbeterd en ontstaan er nieuwe typen van nuttig stofwisselingsgebruik.

De tweede belangrijke tendens van de biologische evolutie blijkt uit de evolutie van de geest, een tendens naar een hogere graad van bewustheid. Dat komt bijzonder duidelijk uit in de latere stadia van het proces bij de dominerende diertypen, met name insekten, spinnen en gewervelde dieren, en vindt plaats door bemiddeling van de hersenen. De hersenen kunnen worden beschouwd als psychometabolische organen. Juist zoals de systemen van fysiologische stofwisselingsorganen de grondstoffen gebruiken, die verschaft worden door de fysicochemische hulpbronnen van de omgeving, en deze omzetten in bijzondere stoffelijke substanties, zo gebruiken de hersenen de grondstof van een voedige ervaring en zetten die om in bijzondere systemen van georganiseerde bewustheid.

En daarmee krijgen we onmiddellijk te maken met het probleem van de verhouding tussen geest en lichaam... De organisatie van de mens heeft twee aspecten: in de eerste plaats, van buitenaf beschouwd, een materieel aspect, en ten tweede van binnenuit ervaren een geestelijk of subjectief aspect. Het ligt voor de hand dat we de hogere dieren een subjectieve bewustheid moeten toekennen... Met een nog grote, maar iets geringere mate van zekerheid kunnen we het principe ook uitbreiden tot de lagere gewervelde dieren. Ik zie zelfs niet in, hoe we de hogere, niet-gewervelde dieren een subjectieve bewustheid van een of andere aard kunnen ontzeggen.

Dat het gerechtvaardigd is, het vermogen tot bewustheid ook toe te kennen aan minder gecompliceerde organisaties dan de mens, ligt voor de hand, wanneer wij onze eigen ontwikkeling in ogenschouw nemen. We beginnen alleen als een bevrucht ei, dat in zijn gedrag geen blijken geeft van bewustheid, zodat ons vermogen tot subjectieve bewustheid in de loop van onze ontwikkeling moet ontstaan uit de een of andere vage oorspronkelijke potentialiteit.

Het is in dit verband nuttig te wijzen op een overeenkomst met de bio-elektriciteit... De fysiologen hebben ontdekt, dat alle lichaams-activiteiten — samentrekking van de spieren, geleiding van de zenuwen, opnemen van zintuiglijke prikkels afscheiding door de klieren — zeker bij alle zoogdieren en waarschijnlijk bij alle gewervelde dieren, vergezeld gaan van elektrische veranderingen in de betrokken organen. Deze veranderingen hebben geen aanpassingsbetekenis in het leven der dieren; het zijn eenvoudig nevenprodukten, gevolgen van de structuur van het protoplasma...

Hier vinden we een voortreffelijke analogie met de ontwikkeling van de geest. Zo beschouwd heeft ieder levend organisme een wat ik zou willen noemen „mentioed” of potentieel mentaal aspect, dat slechts een gevolg is van de wijze waarop het is gebouwd en dat in zijn le-

ven geen biologische voordelen oplevert. De hersenen daarentegen zijn mechanismen voor het intensiveren, versterken en organiseren van de oorspronkelijk vage subjectiviteit van het leven, totdat die met recht kan worden aangeruid als *geest* en een faktor van betekenis wordt in het leven van het dier.

Hoe gebeurt dat? In de eerste plaats brengt de geest op de een of andere onverklaarbare wijze onderscheiding naar kwaliteit voort uit verschillen in kwantiteit. Blauw geeft een volkomen ander gevoel dan rood. Het verschil tussen blauw en rood hangt af van kwantitatieve verschillen in de frekwentie van de lichtgolven die het netvlies bereiken en van de prikkels die langs de gezichts-zenuwen worden voortgeplant, maar als gewaarwordingen zijn blauw en rood kwalitatief verschillend. Biologisch maakt dat het onderscheiden tussen verschillende voorwerpen gemakkelijker. Het maken van onderscheid wordt eveneens vergemakkelijkt door de radikale kwalitatieve verschillen tussen de afzonderlijke gevoelsmodaliteiten — gezicht, gehoor, tast, reuk, enz. — die alweer te herleiden zijn tot de termen van een gemeenschappelijke faktor...

Tenslotte heeft het centrale orgaan van de bewustheid, de hersenen, het verbazingwekkende vermogen om een enorm aantal afzonderlijke en dikwijls uiteenlopende ervaringsselementen te integreren tot een georganiseerd patroon, waarvan het dier zich bewust is als een geheel en dat het ervaart als iets dat verschilt van alle andere dergelijke patronen. Onze gewaarwordingen worden dus niet onmiddellijk gegeven; fotografisch vastgelegd op de een of andere geze worden niet, om zo te zeggen, werktuiglijk fotografisch vastgelegd op de een of andere gevoelige geestelijke film, maar ze worden in de loop van onze vroegste jeugd door een combinatie van onze gezichts-, tast- en andere ervaringen in een soort van automatisch leerproces opgebouwd. Bovendien worden ervaringen van verschillende aard door conditionering en door het leren in de gebruikelijke zin van het woord geïntegreerd tot verschillende vormen van herinnering. Tengevolge van dergelijke processen kunnen dieren die een bepaald territorium afbakenen, alle zintuiglijke informatie betreffende dat terrein integreren tot een enkel ervaringsgebied. Deze integratie van zintuiglijke informatie tot georganiseerde patronen, waartussen in de bewustheid gemakkelijk onderscheid gemaakt kan worden, kan tot opmerkelijke resultaten leiden.

(uit: Essays van een humanist.
vert. Drs. H. W. J. Schaap)

„ESSAYS VAN EEN HUMANIST”,

de nederlandse vertaling van „Essays of a humanist” van Julian Huxley.

Dit boek is verkrijgbaar door storting of overschrijving van f 14,90 op postrekening nr. 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond, Utrecht.

Van week tot week

zondag 26 november 9.45—10.00 uur: A. van Meurs: „Wat is de zin van ons leven?” (Hilv. I)

zondag 3 december 9.45—10.00 uur: J. P. van Praag: „Alleen en tesamen” (Hilv. I).

zondag 10 december 9.45—10.00 uur: mev. D. Roethof-Ensing: „Te vroeg voor Kerst, te laat voor Sint”.